

Kitap İncelemesi

Ayhan Kaya, **İslam Göç ve Entegrasyon: Güvenlikleştirme Çağı**, Bilgi Üniversitesi Yayınları (Çeviri: Nur Yasemin Ural), İstanbul, 2016, 299 sayfa, ISBN: 978-605-399-415-2.

Abdülkadir Yeler¹

Uluslararası göçün özellikle Batı için korku ve güvensizlik kaynağı olarak algılandığı bir dönemi tecrübe etmekteyiz. 11 Eylül saldırılarından sonra, daha önce de zemin kazanmış, ancak bu denli açık ifade edilme fırsatı yakalayamamış olan Müslüman korkusu adeta Batı için en önemli toplumsal ve siyasal mesele haline gelmiştir. Oysa göçler tarihin her döneminde olmuştur. Geçmişte göçmenlerin, ekonomilerine yük getirmesi ve kültürel miraslarına tehdit oluşturması göçmen kabul eden toplumların en önemli endişesi iken, bugün bu endişelerin yerini güvenlik endişesine bıraktığı anlaşılmaktadır.

11 Eylül saldırılarından sonra, Batı'da güvenlik sorunu denilince de doğrudan İslam ve İslam referanslı hareketler işaret edilmektedir. Entegrasyon belki göçmen kabul eden ülkelerin ilk dönemlerde göçle ilgili en önemli ve ılımlı siyasası olarak gündeme gelse de, şimdilerde entegre veya asimile edilemediğini

düşündükleri bir kitlenin ülkelerinde yaşamasını sorgulama safhasına gelinmiştir. Peki yaşanan terör olayları göçmenlerin güvenlik tehdidi olarak algılanmasını haklı kılmakta mıdır? Müslüman gençlerin ağırlıklı olduğu yasadışı örgütlenmelerin, radikal hareketlerin ortaya çıkış sebepleri nelerdir? Sebebi dinî öğretilerde mi, yoksa Batı ülkelerinin Müslüman göçmenlere yaklaşım ve uygulamalarında, siyasalarında mı aramak gerekir? Batı'daki Müslüman korkusu ciddi temellere dayanmakta mıdır? Müslüman korkusu kısır döngü şeklinde ulus-devletlerin bazı çıkarlarına hizmet eden bir araç haline mi getirilmiştir?

İşte konu ile ilgili bunlar gibi, birçok soruya cevabın bulunabileceği bu kitabın yazarı, uluslararası göç konusunda Türkiye'nin önde gelen bilim adamlarından Ayhan Kaya'dır. Kaya'nın kitabı 297 sayfadır. Nur Yasemin Ural'ın İngilizceden Türkçeye çevirdiği kitapta, Önsöz, Türkçe baskıya önsöz ve Giriş'in ardından 7 bölüm ve sonuç yer almaktadır. Eserin sonuna bir de indeks eklenmiştir. Önsözden önce Harita, grafik ve tablo listesi verilmiştir.

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Abdülkadir Yeler, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Türkiye.

E-mail: abdulkadir.yeler@medeniyet.edu.tr

Ayrıca yazar araştırmayı destekleyen TÜBA, TÜBİTAK ve Bilgi Üniversitesi Araştırma Fonu'na ve araştırmaya destek verenler için bir teşekkür yazısı yazmıştır.

Önsöz ve Türkçe baskıya önsözde yazar, konu hakkındaki esas temellendirmesini serdetmiştir. Kaya Batı'nın "toplumsal-ekonomik ve siyasal kaynaklardan" pay alamayan toplumların ve bireylerin İslam dinini "karşı hegemonik bir siyasal anlatı" unsuru olarak kullandığını belirtmiştir. Birçok insansın böyle bir alternatif siyaset yolunu seçmesini ise ülkelerin adaleti gözetmemesine bağlamaktadır. Yazarın diğer temel iddiası ise, Müslüman korkusunun adaleti ve barışı sağlamada yetersiz kalan ulus-devletlerinin kendi çıkarlarına hizmet için "yaratılmış" bir korku olduğudur. Kaya araştırma sürecinde ulaştığı bir sonucu da önsözde dile getirmiştir. Buna göre, Batıdaki göç tartışmaları da eşitsizlik, yoksulluk ve ayrımcılığa yol açan problemlerin üzerini kapatmak için kullanılmaktadır. Yazar bu bağlamda Batının Müslümanları "günah keçisi" olarak göstermeyi asıl sorunların üzerini örtme aracı ve kökeni içerde olan sorunları göçmenlere, yabancılara yüklemeye aracı haline getirildiğini öne sürmektedir.

Kaya, kitabın Giriş kısmına araştırmanın amacı ile başlamıştır. Buna göre, araştırma, Almanya, Fransa, Belçika ve Hollanda da Müslüman kökenli göçmenler ve göçmen çocuklarına karşı uygulanan göç, entegrasyon ve vatandaşlık düzenlemelerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesini amaç edinmiştir. Ardından araştırmanın kalitatif ve kantitatif yöntemlerle yapıldığı belirtilmiştir. Bu kapsamda 90 soruluk anket kullanılmış ve buna derinlemesine mülakat ve grup odaklı görüşmelerle eşlik edilmiştir. Yöntemle ilgili kısımda, kota örneklemesinin kullanıldığı ifade edilmiştir. Yine araştırmacıların ve katılımcıların niteliklerinden kısaca bahsedilmiştir.

Giriş'te yazar kitabını Rogers Brubaker'in Fransa'daki vatandaşlık entegrasyon ve göç olgusuna cumhuriyetçi yaklaşımları övdüğü ve Almanya'daki uygulamaları ise eleştirdiği "Citizenship and Nationality in France and Germany" adlı eserinin eleştirel bir devamı olarak kaleme aldığını belirtmektedir. Ancak Kaya, söz konusu kitabın yazıldığı tarihten günümüze kadar Almanya ve Fransa'da gerek göçmen sayısı ve niteliği gerekse ülke politikalarında değişikliklerin olduğunu da hatırlatmaktadır.

Giriş kısmının alt başlıkları sırasıyla, İslam'ın yaftalanması ve günah keçisi ilan edilmesi, bir yönetim yöntemi olarak göçün güvenleleştirilmesi ve göçün kontrol edilmesi gibi süreçleri tarihsel periyodu da dikkate alarak incelemektedir. Burada özetle 1960'lara kadar göçün Avrupa için olumlu olarak algılandığı ve karşılandığı belirtilmiştir. Ancak sonraki süreçlerde, işsizlik, yoksulluk, artan üretim gibi ekonomik nedenler ve artan költürcülüğün yanı sıra, İran Devrimi, Körfez Savaşı, Bosna Savaşı, 11 Eylül, Theo Van Gogh cinayeti, Danimarka'daki Karikatür cinayeti gibi olayların Müslüman göçmenlerin olumsuz algılanmasında etkili olduğunu hatırlatılmaktadır. Kaya bu olaylar dışında yahut bu olaylar üzerine bazı bilim adamlarının ve siyasetçilerin söylemlerinin de etkili olduğunu eklemektedir.

Yazar burada, göçmenlere ve mültecilere yönelik olumsuz algıda bilimsel ve sembolik unsurların da etkili olduğunu örneklerle açıklamaktadır. Zira nüfus sayımı, istatistikler, demografik eğilimler, ekonomi haberleri de olumsuz göçmen algısına ol açmıştır. Hatta göçün istatistikleştirilmesi, yasadışı göç hakkında, "inanılmaz ölçeklerde" olay imajı yaratmıştır. Böylece tüm dünyadaki yasadışı göç akımları tanımlanırken, "akın", "istila" "kontrol dışı" gibi durumu ürkütücü gösterecek sıfatlar kullanılmıştır.

Giriş'in son kısmında ise ilk dört bölümde ele alınacak ülkelerin durumu ile ilgili bir karşılaştırmaya yer verilmiştir. Buna göre Özellikle Almanya ve Fransa devlet biçimlerinin farklılığı hatırlatılmıştır. Kısaca Fransa devletçiliği Aydınlanma'nın "*materyal uygarlıkçı fikrine*" dolayısıyla "*Batılı değerlerden oluşan tek tip bir siyasal dünya kültürü oluşturmayı amaçlayan geleneğin Fransa örneğinde*" (s.31), sömürgeci bir nitelik gösterirken, Alman devletçiliğinin bütün kültürlerle eşit değer veren romantik kültürel fikri savunmaktadır. Buna göre Fransa'nın devletçilik türü *uygarlıkçı* bir proje iken, Almanya'nın devlet türü *kültürcü* proje olarak nitelendirilmektedir. Kaya, bu karşılaştırmayı daha önce yapmış olan yazarlardan da örnekler vermiş, göçmen politikalarında da Almanya modelinin entegrasyona yakınken, Fransa modelinin asimilasyona yakın olduğunu belirtmiştir. Bu iki ülkenin nitelikleri böylece belirlendikten sonra yazar, Belçika ve Hollanda'nın da bu iki ülke ile benzerlikler gösterdiğini ifade etmektedir. Bazı farklılıklara rağmen, Belçika vatandaşlık modeli Fransa ile benzerlik gösterirken, Hollanda modeli Almanya'ya daha yakındır.

Eserin ilk dört bölümünün her biri farklı bir Avrupa ülkesini ele aldığından, bu bölümlerin sırasıyla tanıtılıp değerlendirilmesinde fayda vardır. Birinci Bölüm, *Almanya: Ayrımcılıktan Entegrasyona* başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Almanya'daki göç, entegrasyon ve vatandaşlık politikalarının adeta ülkeyi bir göç ülkesine dönüştürdüğü süreç ele alınmıştır. Fakat Alman siyasetçilerinin uzun süre bu gerçeği kabul etmedikleri de hatırlatılmaktadır. Bölümde Almanya'nın ulus, kültür, kimlik ve vatandaşlık ilişkileri, Almanya'daki göçmenlerin yaklaşık %30'unu oluşturan Türk göçmenler örneğinde incelenmektedir. Bu örnekte türeli Almanyalı Türk kimliğine özellikle vurgu yapılmıştır.

İkinci Bölümün başlığı, *Fransa: Entegrasyondan Ayrımcılığa* şeklinde belirlenmiş olup, böylece Fransa'nın göç politikasının yönü adeta başlık ile özetlenmiştir. Fransız cumhuriyetçiliğinin söylem açısından eşitlik, özgürlük, kardeşlik ve laiklik niteliklerini öne çıkarmasına rağmen, birçok olayın da etkisiyle uygulamada eleştirilen bir hal almıştır.

Üçüncü Bölüm'e, *Belçika: Kültürel Açıdan Bölünmüş Ülke* başlığı verilmiş, Belçika'nın dil, coğrafya, kültür ve idare bakımından üç farklı bölgeye ayrılmış olduğuna vurgu yapılmıştır. Bu her üç bölgenin de göçmen politikaları ve entegrasyonu konusunda kendi geleneklerini oluşturdukları ifade edilmiştir.

Kitabın Dördüncü Bölümü Hollanda: Çokkültürcülükten Asimilasyona başlığını taşımaktadır. Bölümde Hollanda entegrasyon politikasının çokkültürcülükten asimilasyona doğru evrildiği örneklerle açıklanmıştır. Yazar sonuç itibarıyla genellikle övülen Hollanda çokkültürcülüğünü, kendi yapışal gettolarını oluşturması yönüyle Fransa modeline benzetmektedir.

Ülkelerin göçmenlik ve entegrasyon konularında politikaları ve geçirdikleri süreçler incelendikten sonra Beşinci Bölüm'de Avrupa'daki Müslüman göçmenlerin maruz kaldıkları, yoksulluk, işsizlik, dışlanma, ırkçılık ve Müslüman korkusu gibi sorunlara karşı *kapalı gruplar, cemaatler* oluşturmaya yöneldikleri ifade edilmektedir. Bu cemaatleri devam ettirmenin bir yolu olarak da Müslüman göçmenler kendi ülkelerinden evlilik yapmayı sürdürmüşlerdir. Bu bölümde çokkültürcülüğün de cumhuriyetçiliğin de göçmenleri, göç alan ülkelerin *siyasi toplumsal ve ekonomik alanlarına* dâhil etme konusunda başarılı olmadıklarını gözler önüne sermiştir. Bu durum doğal olarak göçmen çocuklarını kendi *paralel topluluklarına* hapsedilmeye yönlendirmiştir. Bölümün sonunda da yazar tarafından "*göçmenlerin kendilerini etnokültürel ve dinî sınırlarla kuşatmalarını*" önlemek için politik entegrasyon tavsiye edilmiştir.

Altıncı Bölüm’de İslam’ın söz konusu dört Avrupa ülkesindeki görünürlüğü ve bu ülkelere yerleşme süreci ele alınmıştır. Avrupa İslam’ı kavramı incelenmiş, Göçmen çocuklarının bireyselleşme süreci yaşarken diğer yandan İslam’ın kurumsallaşmasının etkisinde kaldıkları ve bu iki çelişkili durum arasındaki sıkışmışlıklarına dikkat çekilmektedir. Bu süreçte gençlerin dini özgürleştirici mi yoksa baskı unsuru olarak mı gördüklerini araştıran veriler de analiz edilmiş, özellikle kadınların dinin özgürleştirici olduğunu düşündükleri sonucu ortaya çıkmıştır.

Yazar kitabın Yedinci ve son bölümünde Refah Devletinden Neoliberal Devlete geçiş süresini ve İslamofobizmi incelemiştir. Yazar burada İslamofobi değil de İslamofobizm kavramını tercih etme nedenini dile getirmiştir. Bu doğrultuda İslamofobinin 19. Yüzyılın sonlarında Batı Avrupa’da görülen Anti-Semitizm ile benzerlikler içeren bir ideoloji olarak işlev gördüğünü ileri sürmektedir. Bu nedenle İslamofobizm olarak yani ideoloji olarak ele alınması gerektiği düşüncesindedir. Bu bölümde İslamofobizmin 11 Eylül saldırılarından ve “medeniyetler çatışması” iddialarından sonra inşa edildiği hususu ayrıntılı bir şekilde izah edilmiştir.

Kitap bir bütün olarak değerlendirildiğinde göç literatürüne büyük zenginlik kazandırdığı görülmektedir. Yazarın öne sürdüğü hipotezleri sahada yaptığı araştırmanın verileriyle ve benzer konularda çalışma yapan bilim adamlarının da veri ve görüşleriyle karşılaştırmalı olarak sunması, eserin yöntemsel açıdan takdire şayan yönlerinden biridir. Kitabın önemli bir kaynak sayılmasının nedenlerinden biri de göç ve entegrasyon konularında bir yandan tarihsel karşılaştırmalara gitmesi, diğer yandan da seçilmiş ülkeler arasında karşılaştırmalar yapmasıdır. Ancak bu karşılaştırmalara, söz konusu edilen dört ülkeyle, göç ve entegrasyon politikaları bakımından farklılaşan Kuzey Avrupa ülkelerinden de örnekler eklenmiş olsaydı, kapsam daha da zenginleştirilebilirdi.

